

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

«Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ», Διονύσιος Σολωμός

5[22.]

Έχαμογέλασε γλυκά στον πόνο της ψυχής μου,
Κι edάκρυσαν τα μάτια της, κι εμοιάζαν της καλής μου.
Εχάθη, αλιά μου! αλλ' άκουσα του δάκρου της ραντίδα
Στο χέρι, πού 'χα σηκωτό μόλις εγώ την είδα.-
Εγώ από κείνη τη στιγμή δεν έχω πλιά το χέρι,
Π' αγνάντευεν Αγαρηνό κι εγύρευε μαχαίρι·
Χαρά δεν του 'ναι ο πόλεμος· τ' απλώνω του διαβάτη
Ψωμοζητώντας, κι έρχεται με δακρυσμένο μάτι·
Κι όταν χόρτάτα δυστυχιά τα μάτια μου ζαλεύουν,
Αργά, κι ονειράτα σκληρά την ξαναζωντανεύουν,
Και μέσα στ' άγριο πέλαγο τ' αστροπελέκι σκάει,
Κι η θάλασσα να καταπιεί την κόρη αναζητάει,
Ξυπνώ φρενίτης, κάθομαι, κι ο νους μου κινδυνεύει.
Και βάνω την παλάμη μου, κι αμέσως γαληνεύει.-
Τα κύματα έσχιζα μ' αυτό, τ' άγρια και μυρωδάτα,
Με δύναμη που δεν είχα μήτε στα πρώτα νιάτα,
Μήτε όταν εκροτούσαμε, πετώντας τα θηκάρια,
Μάχη στενή με τους πολλούς ολίγα παλληκάρια,
Μήτε όταν τον μπομπο-Ισούφ και τς άλλους δύο βαρούσα
Σύρριζα στη Λαβύρινθο π' αλαίμαργα πατούσα.

Στο πλέξιμο το δυνατό ο χτύπος της καρδιάς μου
(Κι αυτό μου τ' αύξαιν') έκρουζε στην πλευρά της κυράς μου.

.....
.....
Αλλά το πλέξιμ' αργούνε και μου τ' αποκοιμούσε
Ηχος, γλυκύτατος ήχος, όπου με προβοδούσε.
Δεν είναι κορασιάς φωνή στα δάση που φουντώνουν,
Και βγαίνει τ' άστρο του βραδιού και τα νερά θολώνουν,
Και τον κρυφό της έρωτα της βρύσης τραγουδάει,
Του δέντρου και του λουλουδιού που ανοίγει και λυγάει·
Δεν ειν' αηδόνη κρητικό, που σέρνει τη λαλιά του
Σε ψηλούς βράχους κι άγριους όπ' έχει τη φωλιά του,
Κι αντιβουίζει ολονυχτίς από πολλή γλυκάδα
Η θάλασσα πολύ μακριά, πολύ μακριά η πεδιάδα,
Όστε που πρόβαλε η αυγή και έλιωσαν τ' αστέρια,
Κι ακούει κι αυτή και πέφτουν της τα ρόδα από τα χέρια·
Δεν είν' φιαμπόλι το γλυκό, όπου τ' αγρίκαα μόνος
Στον Ψηλορείτη όπου συχνά μ' ετράβουνεν ο πόνος
Κι έβλεπα τ' άστρο τ' ουρανού μεσουρανίς να λάμπει
Και του γελούσαν τα βουνά, τα πέλαγα κι οι κάμποι·
Κι ετάραζε τα σπλάχνα μου ελευθεριάς ελπίδα
Κι εφάναζα: «ω θεϊκιά κι όλη αίματα Πατρίδα!»
Κ' άπλωνα κλαίοντας κατ' αυτή τα χέρια με καμάρι·
Καλή 'ν' η μαύρη πέτρα της και το ξερό χορτάρι.
Λαλούμενο, πουλί, φωνή, δεν είναι να ταιριάζει,
Ίσως δε σώζεται στη γη ήχος που να του μοιάζει·

Δεν είναι λόγια· ήχος λεπτός.
Δεν ήθελε τον ξαναπεί ο αντίλαλος κοντά του.
Αν είν' δεν ήξερα κοντά, αν έρχονται από πέρα·
Σαν του Μαΐου τες ευωδιές γιομίζαν τον αέρα,
Γλυκύτατοι, ανεκδιήγητοι
Μόλις είν' έτσι δυνατός ο Έρωτας και ο Χάρος.
Μ' άδραχνεν όλη την ψυχή, και να μπει δεν ημπορεί
Ο ουρανός, κι η θάλασσα, κι η ακρογιαλιά, κι η κόρη·
Με άδραχνε, και μ' έκανε συχνά ν' αναζητήσω
Τη σάρκα μου να χωριστώ για να τον ακλουθήσω.
Έπαψε τέλος κι άδειασεν η φύσις κι η ψυχή μου,
Που εστέναξε κι εγιόμισεν ευθύς οχ την καλή μου·
Και τέλος φθάνω στο γιαλό την αρραβωνιασμένη,
Την απιθώνω με χαρά, κι ήτανε πεθαμένη.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Αποτυπώστε τις κύριες γραμματολογικές επιρροές του ποιητή σε σχέση με το περιεχόμενο, τη γλώσσα και τη στιχουργία.
(Μονάδες 15)
2. Η χρήση του αριθμού τρία είναι χαρακτηριστική και εμφανής σε όλο το ποίημα. Εξηγήστε τη λειτουργικότητα της τόσο δομικά όσο και νοηματικά δίνοντας τα βασικά χαρακτηριστικά της μέσα από απόσπασμα του κειμένου.
(Μονάδες 20)
3. Α) Ποιες είναι οι κύριες ενότητες στις οποίες μπορεί να χωριστεί το επεισόδιο της εμφάνισης, της παρουσίας και της παύσης του «ήχου»; Αποδώστε τη δομή του επεισοδίου.
Β) Ποιες ερμηνείες μπορούν να δοθούν γι' αυτόν τον ήχο;
(Μονάδες 20)
4. «Εχάθη, αλιά μου! αλλ' άκουσα του δάκρυου της ραντίδα ... και τς άλλους δύο βαρούσα». Να σχολιάσετε τη λειτουργία του δακρύου στον ναυαγό καθώς και την συνεισφορά του στην εξέλιξη της υπόθεσης.
(Μονάδες 25)
5. Να εξετάσετε την επίδραση όπως φύσης στον ψυχισμό του ανθρώπου, όπως αυτή διαφαίνεται στο απόσπασμα του «Κρητικού» και στο Σχεδιάσμα Β', 2 των «Ελεύθερων Πολιορκημένων».
(Μονάδες 20)

Δ. ΣΟΛΩΜΟΥ «ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ»

(Απόσπασμα από το: Σχεδιάσμα Β' 2)

.....
Ο Απρίλης με τον Έρωτα χορεύουν και γελούνε,
Κι όσ' άνθια βγαίνουν και καρποί τόσ' άρματα σε κλειούνε.

Λευκό βουνάκι πρόβατα κινούμενο βελάζει,
Και μες στη θάλασσα βαθιά ξαναπετιέται πάλι,
Κι ολόλευκο εσύμιξε με τα' ουρανού τα κάλλη.
Και μες στις λίμνης τα νερά, όπ' έφθασε μ' ασπούδα,
Έπαιξε με τον ίσκιο της γαλάζια πεταλούδα,
Που ευώδιασε τον ύπνο της μέσα στον άγριο κρίνο·
Το σκουληκάκι βρίσκεται σ' ώρα γλυκιά κι εκείνο.
Μάγεμα η φύσις κι όνειρο στην ομορφιά και χάρη,
Η μαύρη πέτρα ολόχρυση και το ξερό χορτάρι·
Με χίλιες βρύσες χύνεται, με χίλιες γλώσσες κραίνει·

Όποιος πεθάνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει.
Τρέμ' η ψυχή και ξαστοχά γλυκά τον εαυτό της.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1. Ο Διονύσιος Σολωμός, ποιητής ιταλοθρεμμένος αλλά με γνήσια λαϊκή ελληνική ψυχή μετουσιώνει στην ποίησή του, αν το εξετάσουμε απλουστευτικά, αυτό το δυϊσμό. Οι επιρροές του βέβαια αφορούν τόσο στο επίπεδο της ποιητικής έμπνευσης και της θεματογραφίας όσο και στο γλωσσικό του όργανο. Η Επτανησιακή σχολή επηρέασε το Σολωμό σημαντικά, κυρίως στο περιεχόμενο αλλά και στην γλώσσα. Συγκεκριμένα απ' αυτήν αντλεί τα βασικά του θέματα όπως της πατρίδας, της γυναίκας, του εξιδανικευμένου έρωτα, της φύσης αλλά και την αγάπη για την δημοτική γλώσσα. Κύρια επιρροή του Ζακυνθινού ποιητή τόσο στη θεματική του όσο και στη γλώσσα του αποτελούν η δημοτική ποίηση και τα δημοτικά τραγούδια. Και λέγοντας δημοτική ποίηση εννοούμε αυτά τα τραγούδια που μάθαινε και επιζητούσε να ακούει (πάντα στο ζακυνθινό ιδίωμα) από τους ντόπιους ψαράδες και κηπουρούς αλλά και τα δημοτικά ποιήματα των οποίων ήταν συλλέκτης! Από τη δημοτική ποίηση παίρνει θέματα όπως η φύση, η γυναίκα, τους συμβολισμούς της ομορφιάς «άστρο του βραδιού», «ήλιος», «φεγγάρι» αλλά και το ηρωϊκό και πολεμικό πνεύμα, όπως και το βουκολικό στοιχείο. Πέρα όμως απ' αυτά μέσα από τη δημοτική ποίηση αφομοιώνει τον ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο με την μουσικότητα του, την τομή στην όγδοη συλλαβή, τις εκθλίψεις και τις συνιζήσεις αλλά και τη νεοελληνική σύνταξη καθώς αντλεί λεξιλόγιο ακόμα και αυτούσιες φράσεις. Η δημοτική μας παράδοση πάντως αγγίζει το Σολωμό και μέσα από παροιμίες και αινίγματα που ήταν γνωστά εκείνη την εποχή καθώς και από παραμύθια. Φυσικά τόσο για τον δεκαπεντασύλλαβο όσο και για τη στιχουργία και τη θεματική σημαντικότερη στάθηκε και η επίδραση του «Ερωτόκριτου». Μεταφορές, παρομοιώσεις ακόμα και φράσεις του αριστουργήματος της Κρητικής Λογοτεχνίας απαντώνται στο έργο του Σολωμού. Αυτό όμως που περισσότερο άντλησε ο Σολωμός από τον Ερωτόκριτο είναι η αναγωγή της δημοτικής γλώσσας σε υψηλή ποίηση και η μουσικότητα του στίχου. Θα πρέπει να αναζητήσουμε όμως και άλλες επιρροές, και μάλιστα σημαντικές, για την ποιητική προσωπικότητα του Σολωμού τόσο από την ελληνική όσο και από την ξένη γραμματεία. Σημαντική είναι η επίδραση της Αγίας Γραφής, των πατερικών κειμένων και της εκκλησιαστικής υμνογραφίας. Από κει αντλεί πολλά θέματα όπως τον διαχωρισμό σώματος-ψυχής, την ιδέα του παραδείσου και της Δευτέρας παρουσίας όπως και διάφορες μορφές και πρόσωπα. Το ίδιο καιρία είναι και η επίδραση του Πλάτωνα και γενικότερα των πλατωνικών ιδεών, επίγειος-ουράνιος κόσμος, αριθμός τρία, αλλά και του Ομήρου από όπου αντλεί κυρίως φράσεις. Αξια λόγου στέκεται και η επιρροή του ποιητή από τους προγενέστερους αλλά και σύγχρονους του ποιητές όπως τον Βηλαρά, από όπου αντλεί λεξιλόγιο αλλά και από την Ερωφίλη του Γεωργίου Χορτάση. Τέλος αποτυπωμένη στο σύνολο του έργου του είναι η επίδραση του ιταλικού κλασικισμού αλλά και του γερμανικού, του αγγλικού, και γενικότερα του ευρωπαϊκού ρομαντισμού, όπως και θέματα άλλα και παραδείσιες μορφές από τον Ντάντε, τον Πετράρχη ή ακόμα τον Γκαίτε.
2. Στο απόσπασμα χρησιμοποιείται συχνά, όπως και σε όλη την ποίηση του Σολωμού, η τεχνική της σύνθεσης των στοιχείων ανά τρία, επιρροή της δημοτικής ποίησης. Με το επαναλαμβανόμενο αυτό μοτίβο ο ποιητής τονίζει αποφαστικά καιρία στο συγκεκριμένο απόσπασμα σημεία του ποιήματος προσπαθώντας να περιγράψει έννοιες, όπως η ανθρώπινη δύναμη ή ο ήχος που

εύκολα δεν μπορεί να τις αντιληφθεί ο ανθρώπινος νους, μέσ' από μια, θα λέγαμε, «εις άτοπον απαγωγή».

Η χρήση αυτού του μοτίβου, πέρα από την αισθητική απόλαυση που προσδίδει, βοηθά το Σολωμό να αποδώσει σαφώς πιο εκλαϊκευμένα τις μεταφυσικές του ιδέες όπως αυτήν του «ανεκκλήτου» ήχου ή της έννοιας της «δύναμης» ως σωματικής ρώμης φέρνοντάς τες στον επίγειο κόσμο. Επιπρόσθετα, αποτελεί στοιχείο δομής του ποιήματος μια που, κυρίως στο θέμα του ήχου, μέσ' από αυτό το σχήμα δομείται όλη η περιγραφή του, η οποία μάλιστα διαρκεί σχεδόν όσο και η ίδια η επίδρασή του!

Συγκεκριμένα όταν στο στίχο 16 προσπαθεί να περιγράψει τη δύναμη του χεριού του που σχίζει τα κύματα, τη συγκρίνει αποφαστικά με τρεις περιπτώσεις του παρελθόντος «Με δύναμη που δεν είχα μήτε...μήτε...μήτε...βαρούσα». Δηλώνεται λοιπόν ότι η δύναμη που έχει τώρα δεν μπορεί να συγκριθεί ούτε με αυτήν της νεότητάς του, ούτε με την πολεμική του δύναμη στη μάχη της Κρήτης, ούτε κι όταν αντιμετώπιζε τρεις αντιπάλους μόνος του. Μάλιστα, αυτή η σύγκριση δίνεται και με μια κλιμακούμενη ανιούσα διαβάθμιση, προχωρά σε όλο και μεγαλύτερη συγκρινόμενη δύναμη.

Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και με την περιγραφή ή μάλλον την αδυναμία περιγραφής του απόκοσμου ήχου. Και μάλιστα η ταυτότητα του ήχου αναζητείται κι αυτή μέσω τριών αποφαστικών παρομοιώσεων. Βλέπουμε λοιπόν ότι ο ήχος «Δεν είναι κορασιάς φωνή...Δεν είν' αηδόνι κρητικό...Δεν είν' φιαμπόλι το γλυκό...». Παρατηρούμε πως οι τρεις παρομοιώσεις είναι παρμένες από ό,τι πιο γλυκό μπορούσε να ηχήσει στ' αυτιά του ήρωα, ίσως και του ποιητή, και μάλιστα με κλιμακούμενη έκταση – τέσσερις στίχοι για την κορασιά, έξι για το αηδόνι, οχτώ για το σουραύλι. Και φυσικά αυτό το μοτίβο καταλαμβάνει ολόκληρη σχεδόν την περιγραφή του ήχου καθώς και ακολουθεί τη διάρκειά του. Το ίδιο συμβαίνει και στη δημοτική ποίηση, όπου το τελευταίο συνήθως στοιχείο της τριαδικής σύνθεσης είναι και το πιο σημαντικό. Θα μπορούσαμε επίσης να παρατηρήσουμε ότι ακόμη και οι δοκιμασίες που αντιμετωπίζει ο ταλαιπωρημένος ναυαγός είναι τρεις – τρικυμία, φεγγαροντυμένη, ήχος – όπως και τρία είναι τα χρονικά επίπεδα στα οποία εξελίσσεται όλη η δράση του αποσπάσματος και τα οποία αποτυπώνονται εξαιρετικά δηλαδή το παρελθόν, το αφηγηματικό παρόν και το μέλλον, η νέα ζωή.

Τέλος, μπορούμε να πούμε πως ως προς το περιεχόμενο, με την αδυναμία παρομοίωσης του ήχου με κάποιο στοιχείο καθημερινής ζωής επιτείνεται ο μυστηριακός και απόκοσμος χαρακτήρας του και αποτυπώνεται η ολοκληρωτική του και γενικευμένη επίδραση στην ψυχή του ήρωα.

3. α) Στο επεισόδιο του ήχου μπορούμε να εντοπίσουμε τις εξής ενότητες:
 - i Εμφάνιση του ήχου και σωματική επίδραση στο ναυαγό (στ.23-24)
 - ii Προσπάθεια περιγραφής του ήχου μέσα από αποφαστικές παρομοιώσεις (στ.25-43)
 - α. Δεν ήταν φωνή ερωτευμένου κοριτσιού (στ.25-28)
 - β. Δεν ήταν κελάδημα αηδονιού (στ.29-54)
 - γ. Δεν ήταν μουσική από ποιμενικό σουραύλι (στ.35-42)Περίληπτικά τι δεν ήταν η ήχος(στ.45)
 - iii Προσπάθεια περιγραφής και προσδιορισμού της προσέλευσης του ήχου μέσα από χαρακτηριστικά του · καταφατική περιγραφή και παρομοιώσεις (στ.44-50)
 - iv Επίδραση στην ψυχή του ναυαγού (στ, 51-54)
 - v Παύση του ήχου και επίδραση στην ψυχή του ναυαγού και τη φύση (στ.55-56)
 - β) Ο απόκοσμος αυτός ήχος σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά του μπορεί να ερμηνευτεί με διάφορους τρόπους λαμβάνοντας υπόψη τις καταβολές του ποιητή και την πλοκή του ποιήματος. Αυτό που πρωταρχικά πρέπει να πούμε είναι πως (σύμφωνα με το σχολικό εγχειρίδιο σελ.290-291) ο ήχος αυτός συνοψίζει σ' ένα

σύμβολο «μουσικό» τον παναρμόνιο ρυθμό της φύσης, που η παρουσία της Φεγγαροντυμένης μας τον έδωσε σ' ένα σύμβολο πλαστικό και μυστηριακό συγχρόνως, εισάγει ανάμεσα στη φύση και στον άνθρωπο μια σχέση καθαρότερα διονυσιακή (Ε.Γ.Καψωμένος). Θα μπορούσε επίσης να είναι ο ήχος από τις ψαλμωδίες των αγγέλων καθώς συνοδεύουν τη ψυχή της κόρης στον παράδεισο ή ίσως ο ίδιος ο ήχος της ψυχής που ανεβαίνει στον ουρανό. Ενισχύοντας τις κειμενοκεντρικές ερμηνείες του «ήχου» θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι το «δώρο» ή ο ήχος της «προσφοράς» της Φεγγαροντυμένης αυτής της νέας ζωής και του ποιητικού του έργου για τον «Κρητικό». Όποια και να είναι η ερμηνεία του, η παρουσία και η δράση του «ήχου» είναι καταλυτική για την εξέλιξη της υπόθεσης μια που εξισορροπεί την πλοκή, ενισχύει το μεταφυσικό χαρακτήρα του έργου και το ιδεαλιστικό του μήνυμα και έχει σχέση με την τύχη της κόρης και την έκβαση του μύθου. Επιδρά καταλυτικά τόσο στο σώμα του ήρωα όσο και στον ψυχισμό του, «Αλλά το πλέξιμ' άργουνε να μου τ' αποκοιμούσε», «μ' άδραχνεν όλη η ψυχή», και στην ουσία τον επιβραδύνει το κολύμπι, αλλά και τον αποσπά από το ηθικό του χρέος, τον μαγνητίζει και φτάνει στο σημείο να τον κάνει να λαχταρά να ακούσει το σώμα του και να τον ακολουθήσει με την ψυχή, έστω κι αν αυτό συνιστά και το θάνατό του. Στην ουσία δεν μπορεί να αποσπαστεί από τον ήχο, πράγμα που καταφέρνει μόνο με την παύση του. Άρα μ' αυτόν τον τρόπο ο ήχος αποτελεί την τελευταία του δοκιμασία. Τότε θυμάμαι το ηθικό του χρέος μόνο που είναι αργά. Τέλος, ίσως διαφαίνεται ότι ο ήχος του μεταδίδει μια ψεύτικη ελπίδα που έχει μέχρι να φτάσει στη στεριά «Την απιθώνω με χαρά» που όμως διαμεύδεται.

4. Η αντίδραση της Φεγγαροντυμένης μετά την ακρόαση της θλιβερής ιστορίας της οικογενειακής δυστυχίας του Κρητικού μοιάζει αρχικά απόλυτα φυσιολογική. Η Φεγγαροντυμένη φαίνεται να συγκινείται βαθιά από το δράμα του ναυαγού και θυμίζοντάς μας τους θρύλους για τις «δακρυρροούσες» εικόνες της Παναγίας, χύνει ένα δάκρυ. Αν όμως προσέξουμε τις λεπτομέρειες αυτού του επεισοδίου θα διακρίνουμε ευκολότερα τη λειτουργικότητά του.

Καταρχάς θα πρέπει να παρατηρήσουμε ότι το δάκρυ πέφτει στο χέρι του ναυαγού. Και αυτό έχει σημασία γιατί ο Κρητικός άπλωνε το χέρι ως μια στάση προσμονής συνδρομής από τη Φεγγαροντυμένη, ως ένας ζητιάνος – άλλωστε ζητιάνος και πρόσφυγας θα είναι από εκείνη τη στιγμή και μετά -, ως έκφραση της εναπόθεσης των ελπίδων του στη θεϊκή ή υπερκόσμια βοήθεια. Ίσως όμως αυτό το χέρι να προσκαλεί τη Φεγγαροντυμένη στον κόσμο των ανθρώπων, να ζητά τη μόνιμη εγκατάστασή της στα επίγεια και το δάκρυ να είναι απλώς η άρνηση της Φεγγαροντυμένης να δεχτεί την πρόσκληση. Με τη σταλαγματιά του δακρύου όμως παρατηρούμε και μια μεταστροφή στη ζωή αλλά και στην υπόσταση του ήρωα. Η ιδιότητα του σκληροτράχηλου και ατρόμητου πολεμιστή, αυτού του πολεμιστή που παρά τις δυσκολίες και τις κακουχίες, καταστροφή στην Κρήτη, ξεκλήρισμα της οικογένειάς του, το ηθικό του δεν κάμφθηκε ποτέ, χάνεται και τη θέση της παίρνει η επατεία και η παραίτηση. Αυτό το δάκρυ έκαμψε τη μαχητικότητά του και τον απαγκίστρωσε από το ένδοξο παρελθόν του, φέρνοντάς τον χωρίς αξιοπρέπεια και ελπίδα στο ζοφερό μέλλον.

Σίγουρα όμως αυτό το δάκρυ έχει μαγικές, ευεργετικές ιδιότητες στο χέρι του «Κρητικού». Το χέρι αυτό και συνειδοχικά ο ναυαγός αποκτά τεράστια δύναμη. Μπορεί πλέον να κολυπήσει με δύναμη και να αντιμετωπίσει τα άγρια κύματα. Όμως η δύναμη δεν περιορίζεται μόνο στη σωματική δύναμη. Καταλυτική είναι και η επίδραση του στον πνευματικό κόσμο του ναυαγού μια που του μεταδίδει ψυχική ηρεμία αλλά και πνευματική εγρήγορση «Και βάνω την παλάμη μου, κι αμέσως γαληνεύει» και μάλιστα τα αποτελέσματα αυτής της επίδρασης επεκτείνονται και στο αφηγηματικό μέλλον, αρκετά αργότερα από το δάκρυ της Φεγγαροντυμένης.

Μ' αυτό το χέρι όμως αργότερα θα προσχωρήσει στην τέχνη της ποίησης και ίσως εκεί έγκειται και η βασική ανταποδοτική αξία του δακρύου. Πέρα δηλαδή από το ότι μ' αυτό το χέρι τελικά κολυμπά με δύναμη και σώζεται, εδώ εντοπίζεται το δεύτερο αποτέλεσμα του δακρύου, η προσφορά της Φεγγαροντυμένης και του δακρύου της στον Κρητικό συνίσταται στην αλλαγή αυτή στη ζωή του, στην ελπίδα και στην Θεία έμπνευση που τον οδηγεί σε έναν άλλο δρόμο και προορισμό για τη ζωή του, την ποίηση. Αυτό είναι το δώρο της Φεγγαροντυμένης στην Κρητικό. «Ο Κρητικός» σώθηκε, γιατί υψώθηκε σ' ανώτερη ζωή, γιατί έφτασε να νιώσει θαυμασμό στη ζωή του. Με το να γίνει ποιητής ο Κρητικός βγήκε γερός και καλύτερος από τη δοκιμασία. Το τρυφερό κλωνάρι που είχε στα χέρια του τσακίστηκε, η αγαπημένη κόρη χάθηκε, ως αντάλλαγμα όμως οι θεοί του δώσανε τη σπάνια κι εξαιρετική χαρά να τραγουδάει τα πάθη του. (ΓΜ. Αποστολάκης σχολικό εγχειρίδιο σελ 291). Εδώ συνίσταται το στοιχείο της ανταπόδοσης που μαρτυρά για ακόμη μια φορά την επίδραση της δημοτικής ποίησης στο Σολωμό.

Σημαντικό θα πρέπει να χαρακτηριστεί ότι μέσω της μεταστροφής του ήρωα από πολεμιστή σε ποιητή επανέρχεται το πολύ γνωστό ήδη από την αρχαιοελληνική γραμματεία, μοτίβο της ποίησης ως θεότητας που δίνει το χάρισμα στους «εκλεκτούς». Ένας τέτοιος εκλεκτός είναι και ο «Κρητικός», του οποίου αυτό το θεϊκό άγγιγμα έχει αποτελεσματική ήδη από την μύησή του σε απόκρυφα μυστήρια όπως συμβαίνει με την εμφάνιση της Φεγγαροντυμένης.

Πάντως σίγουρα το δάκρυ ταυτίζεται με την εξαφάνιση της Φεγγαροντυμένης που φαίνεται ότι πριν φύγει έφτασε πολύ κοντά στον Κρητικό μια που αλλιώς το δάκρυ της δε θα άγγιζε το χέρι του. Ακόμα και συναισθηματικά λοιπόν αυτή η στενή επαφή, αυτή η Θεία Πρόνοια και βοήθεια λειτουργεί ευεργετικά και επαναφέρει ταυτόχρονα τον Κρητικό στο χρέος του να σώσει την αγαπημένη με ένα ακόμη όπλο, την ελπίδα και την αίσθηση της συμπαράστασης και της θείας συγκατάνευσης.

5. Οι δυνάμεις της φύσης στον Σολωμό βλέπουμε ότι παίζουν κυρίαρχο ρόλο στην διαμόρφωση της ψυχικής κατάστασης των ηρώων του. Η φύση στα δύο κείμενα επιδρά με τρόπο ανάλογο σε γενικές γραμμές. Πάντως μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι λειτουργεί με δύο κυρίαρχους τρόπους:

α) ως δύναμη αρνητική που αντιμάχεται στον αγώνα των ηρώων κυρίως με την έννοια του πειρασμού και β) ως δύναμη θετική που συμπαρίσταται να βοηθά τον ήρωα ή εκφράζει τις ιδέες του κάλλους και της ομορφιάς.

Σχετικά με τον πρώτο τρόπο, μελετώντας τα δύο αποσπάσματα προχωρούμε στη διαπίστωση ότι τόσο ο ναυαγός στον «Κρητικό» όσο και οι «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» αντιμετωπίζουν αυτή την «αυτόματη δύναμη» της φύσης. Συγκεκριμένα η φύση στον «Κρητικό» κάνει τον ναυαγό μέσω της επίδρασης του ήχου να λησμονήσει το ηθικό του χρέος, του αποσπά ολοκληρωτικά την προσοχή «Μ' αδραχεν όλη η ψυχή» και τον απομακρύνει από τον στόχο (διάσωση του ιδίου και της κόρης) αλλά και τον προορισμό του (ακρογιάλι). Θέλει να αποχωριστεί τη σάρκα του και να ακολουθήσει το μυστηριακό ήχο «Τη σάρκα μου να χωριστώ για να τον ακλουθήσω». Πέρα όμως από τον ήχο, η θάλασσα και ο ουρανός με την τρικυμία απειλούν τη ζωή του ήρωα αλλά και του στερούν τελικά και το μόνο άνθρωπο που του απόμεινε στη ζωή, την αρραβωνιαστικιά του. Από την άλλη στους «Ελεύθερους Πολιορκημένους» βλέπουμε ότι η φύση με παρόμοιο τρόπο σαγηνεύει τον άνθρωπο και τον κάνει να αποσπαστεί από το ηθικό του χρέος. Το θαύμα και η μαγεία της φύσης την άνοιξη τον καλούν να ενωθεί μαζί της. Όλα τα στοιχεία, από τα πιο μεγάλα (ουρανός, θάλασσα) ως τα πιο μικρά (προβατα, πεταλούδα) λειτουργούν ως πειρασμός και ο άνθρωπος πρέπει να αντιπαλέψει, μια που του ξυπνούν την αγάπη για τη ζωή και τις ομορφιές της κάνοντάς τον να λησμονεί ή να

δυσκολεύεται να ακολουθήσει το ιερό του χρέος, το θάνατο για την πατρίδα
«Τρεμ' η ψυχή να ξαστοχά γλυκά τον εαυτό της»

Σχετικά με το δεύτερο τρόπο, τη φύση δηλαδή ως συμπαραστάτη και ως αρχέτυπο του κάλλους παρατηρούμε ότι η θετική επίδραση της φύσης είναι εμφανέστερη στον «Κρητικό». Εκεί βλέπουμε μέσα από τις αποφαιτικές παρομοιώσεις για τον ήχο ότι η φύση αποτελούσε καταφύγιο του ήρωα σε στιγμές ανάπαυλας και ξεγνοιασιάς και σε ειρηνικούς καιρούς καθώς και σε ώρες περισυλλογής αλλά και ψυχικού πόνου «Στον Ψηλορείτη όπου συχνά μ' ετράβουνεν ο πόνος». Αυτό που έχουμε να παρατηρήσουμε επίσης είναι ότι η φύση συμμετέχει στα δρώμενα και μάλιστα βιώνει σε πολλές περιπτώσεις τα γεγονότα όπως και ο ίδιος ο ήρωας «Έπαψε τέλος κι άδειασεν η φύσις κι η ψυχή μου».

Στους «Ελεύθερους Πολιορκημένους» και συγκεκριμένα στο απόσπασμά μας δεν διακρίνεται η επίδραση της φύσης ως συμπαραστάτη. Το μόνο που θα μπορούσαμε να εντοπίσουμε είναι η ιδεατή ομορφιά, η αίσθηση του κάλλους και της χαράς της ζωής που όμως σ' αυτό το απόσπασμα αποτελούν περισσότερο πειρασμό παρά στάση ζωής και έκφραση του ιδεαλισμού του Σολωμού.

Επιμέλεια: Πετρομελίδης Βασίλης, Τζιμογιάννης Δημήτρης